

խորունկ սէր մը զգացինք այդ պետական պաշտօնատարին հանդէպ՝ որ այդպիսի ազնիւ ու քաջ ժեսթ մը կ'ունենար ապրստամբաշունչ հայ գուսանին համար: Պատմաւոր — Քաթիպա, Պոլսէն մեկնած ատեն, իր ասպնջականին ձգած էր, իբր բարեկամական յիշատակ և իբր շնորհակալութեան նուէր, երկու սիրուն տաղիկ, մին ձօնուած Սազըզեանին՝

Մտայ ես ձեր տուն գերդ պանդուխտ օտար
Եւ ելայ իբրեւ հարազատ եղբայր:

Եւ միւսը անոր աղջկան՝

Մարմնով գեղանի և հոգով հրեշտակ
Քո արգոյ ծնողաց սփոփարար զաւակ
Այժմ քեզ միայն մէկ բան է պակաս
Որ դու Հայ ազգիս պարծանքը դառնաս:

կ. Պ. 12 Օդ. 1887

ՌԱՓԱՅԷԼ ՊԱՏԿԱՆԵԱՆ

Երբ Աղամեան եկաւ Պոլիս, անոր բոլոր ներկայացմանց հաւատարմօրէն հետեւողներէն ու զայն ամենէն աւելի խանդավառօրէն ծափահարողներէն մին եղաւ Յովհաննէս Սազըզեան, որ անոր հետ ալ սրտագին բարեկամութիւն մը հաստատեց: Իր գեղեցիկ լուսանկարին վրայ զոր նուիրած է անոր, ձօնը զոր գրած է Աղամեան, իր անկեղծ ջերմութեամբ՝ ցոյց կու տայ ինչպիսի սէր ու յարգանք ունէր մեծ արուեստագէտը Սազըզեանի համար:

Թէրզեան, Կեղրոնականի իր դասերէն մէկուն ընթացքին, մեզի պատմեց թէ Սազըզեան, իրեն հետ միասին գացած ըլլալով Օթկոյի այն ներկայացման զոր Բերայի յոյն թատերախումբը կազմակերպած էր ի պատիւ Աղամեանի և ուր Աղամեան հայերէն և յոյն դերասաններն իրենց լեզուով կը կատարէին իրենց դերը, Սազըզեան, զմայլած Աղամեանի բերնին մէջ հայերէնին ստացած ներդաշնակութենէն և ուժգին գեղեցկութենէն, ըսեւ էր Թէրզեանին՝ «Հայերէնը աւելի ազուր, աւելի ճոխ կը հնչէ քան յունարէնը»: «Ես համաձայն չեղայ իրեն, աւելցուց Թէրզեան. Սազըզեան այդպէս կ'ըսէր, որովհետեւ շատ հայրենասէր մարդ է և կը պաշտէ հայերէնը:

Ես ալ կը պաշտեմ հայերէնը, որ շատ գեղեցիկ, հարուստ, ճկուն ու հմայիչ լեզու մըն է, բայց յունարէնը անշուշտ աւելի ներդաշնակ, աւելի նուրբ, աւելի քաղցրալուր է»:

Յովհաննէս Սազըզեան գրած է նաեւ քանի մը հայերէն յօդուածներ՝ քաղաքական տնտեսութեան հարցերու վրայ, և զանոնց հրատարակած է հայ հանդէսներու մէջ, Տէմիրճիպաշեանի Երկրագունտին մէջ մասնաւորապէս:

Սազըզեանի արժանիքներէն մէկն ալ՝ մեր ազգին տուած ըլլալն է Արմենակ Սազըզեանը, որ արեւելեան արուեստներու ամենէն հմուտ ու հեղինակաւոր պատմագիրներէն մին է այսօր Եւրոպայի մէջ:

*
* *

Սազըզեան վախճանած է 1912ին. մարտին կը հանգչի Փերա, Շիշլիի գերեզմանատան մէջ: Ընտանիքը անոր շիրմին վրայ կանգնած է հայկական ոճով քանդակուած աղուոր խաչքար մը, որ գործն է Եղուարդ Թէրզեան ճարտարապետին:

Ինչ պիտի ըլլար այսպիսի մեծ կարողութիւններով օժտուած մարդու մը կատարած գործը, եթէ բաղդը բերած ըլլար որ ան ծնէր ու գործէր ազատ հայ հայրենիքի մը մէջ: Յովհաննէս Սազըզեանի կեանքը հայ ցեղի մտաւոր կորովին օտար միջավայրերու մէջ շքեղ ապացուցումներէն մին է, այլ և տխուր խորհրդածութեանց կը մղէ մեզ՝ եղբրական ճակատագրին վրայ ժողովուրդի մը՝ զոր դարերէ ի վեր իր վրայ ծանրացող հանգամանքները ստիպած են իր այդպիսի առաջնակարգ ուժերէն շատեր օտար երկիրներու փոխ տալ: Անշուշտ ատոնց ալ — Ներսէս Պատրիկ մը, Պարոյր Հայկազն մը, Զմբէկի մը, Սինան խալֆա մը, Նուպար փաշա մը, Լորիս-Մելիքով մը, Յովհաննէս Սազըզեան մը և զեռ այնքան ուրիշներ, իբր հայ մտքի, նկարագրի ու տաղանդի մեծութեան հզօր ու կարկառուն փաստեր,

կը ծառայեն մեր ցեղին վարկը աշխարհի ներու յարգանքը դէպ իրենց ազգը խոմէջ բարձրացնելու և մեր նոր սերունդը՝ լացնելու: Ա. ԶՕՊԱՆԵԱՆ

«ՎՍԵՄԱՇՈՒՔ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՓԱՇԱ ՍԱԳԸԶԵԱՆԻ

Կենդանի օրինակը Թո՛ղ մեզի ամէնուս անսայթաք առաջնորդ ըլլայ, սկսեալ յետին դպրոցականէն մինչեւ ամէնէն ծերը մէջերնէս, Թո՛ղ դպրոցականը՝ սորվի իրեն պէս կանոնաւոր աշխատող ըլլալ, պատանին՝ ուսանի իրեն պէս հեղափոխողը վարք եւ առաքինի կեանք ունենալ, երիտասարդը իրեն պէս կորովի միտք, արքուն հասակ ունեցողն՝ իրեն պէս պատուաւոր քաղաքացի եւ ազգային գործիչ ըլլալ, ծերունին ալ սորվի մինչեւ իւր կեանքին վերջը իրեն պէս հաստատուն սկզբունք ունենալ եւ այդ նուիրական սկզբունքներուն պահպանութեան համար ոչ մէկ հովիւ, ոչ մէկ քամի չտարուբերիլ. անա՛ մարդը իւր բովանդակ մեծութեան մէջ, անա՛ ճշմարիտ հայր իւր բովանդակ կատարելութեան մէջ»:

(Հատուած Նախկին սան Շիշլիեան Զարեհի խօսած դամբանականէն:
Տե՛ս «Մէճմուայի ախպար», Թ. 4981, 12 - 25 Մայիս 1912)

Գ Ր Ի Գ Ո Ր Ս Ի Ն Ա Պ Ե Ա Ն

Տիար Գրիգոր Սինապեան, որդի Տոբթոր Գասպար Պէյ Սինապեանի, ծնած էր Պոլիս՝ 2 Մայիս 1862ին:

Իւր նախնական ուսումը առնելէ վերջ ի Գատըգիւղ, աշակերտած էր Վենետիկոյ Մուրատ — Ռափայէլեան վարժարանին (1876-1880), Սուրբ Ղազարու Միաբանութեան Ընդհանրական Աբբայ՝ հանգուցեալ Արհ. Իգնատիոս Արք. Կիւրեղեանի (այն ժամանակ վարդապետ) տեսչութեան օրով: Յետ աւարտելու Մուրատ — Ռափայէլեան վարժարանը՝ կու գայ Բարիդ, կը բոլորէ Իրաւաբանական վարժարանի ընթացքը (1881-1884) և, վերադառնալով Պոլիս, կը նուիրուի փաստաբանական ասպարէզին:

1899ին կը նշանակուի փաստաբան, իսկ եօթ տարի յետոյ (1906) իրաւագէտ խորհրդական՝ Հանքերու, Անտառներու և Երկրագործական Նախարարութեան, որուն հետ զուգընթացաբար կը տանի նաեւ, 1907 թ. սկսեալ, կայս. Անճնական Գանձի

խորհրդականութիւնը և 1911ին, Մեծ Եւրոպայի Վիեննայի Մայիս Փաշայի կազմած Դահլիճին մասնակցելու կը հրաւիրուի՝ իբր Հանքերու, Անտառներու և Երկրագործական Նախարար:

Երկար չապրեցաւ սակայն Դահլիճը որուն մասնակցեցաւ, և նախարարութիւնը թողելէ յետոյ՝ քաշուեցաւ պետական պաշտօններէ, ժամանակին մեծ մասը նուիրելով իւր զրական ուսումնասիրութեանց, որովհետեւ բազմահմուտ անձնաւորութիւն մ'էր ողբացեալը և իւր գրատունը՝ Պոլսոյ մէջ մատի վրայ համրուածներէն:

Հրատարակած է՝ Օսմ. նախկին օրինագրերին (Մէճէլէ) գաղղիերէնի թարգմանութիւնը, 5 հատոր, և աշխատակցութեամբ Տիար Ա. Թընկըրի, պատրաստած է գիտական նախագասութիւններու բառարան մը:

Մեղմ և հեզահամբոյր բնաւորութեամբ, բայց կորովի և ուժեղ նկարագրով օժտուած էր հանգուցեալը: Փաստելու համար մեր

այս ըսածը յիշենք շատերուն անծանօթ հետեւեալ զրուագը:

Սայիտ փաշայի յաջորդող Գահլիճին Ներքին Գործոց Նախարարը, Հաճի Ատիլ Պէյ, գրաւոր կերպով իրեն կ'առաջարկէ նահանգի մը (կարծենք Գաղատիա) կուսակալութիւնը: Հանգուցեալը, նոյնպէս

Վսեմ. Գրիգոր Սիմապեամ

գրաւոր կերպով, կը պատասխանէ և ըսելով որ՝ «իրեն առաջարկուած նախարարութիւնը ընդունելով՝ քանզո՞ւ էր տալիս որ անոր անհրաժեշտութեամբ ստեղծած զորքը և չէր ուզեր, վաղը ինչ ըլլալիքը անըստոյգ նոր պաշտօն մ'ընդունելով՝ ցրուել իր գրատունը ու բաժնուիլ իր սիրած աշխատութիւններէն», կը մերժէ իրեն առաջարկուած պաշտօնը:

Ընդհ. պատերազմէն յետոյ եկած է հաստատուիլ Բարիզ և անդամակցած է Բարիզի Համագումարին, և յաւէտ յիշատակելի Պօղոս Նուպար փաշայի նախագահած Ազգային Պատուիրակութեան:

Ժամանակ մը վարած է Հայ Բարեգործական Ընդհ. Միութիւնը և յետոյ կոչուած է սոյն Միութեան Օրէնսգէտ Խորհրդականի և Գրատան Վարիչի պաշտօններուն՝ զորս վարեց մինչեւ վերջը, անդամակցելով միանգամայն Կեդրոնական Վարչական Ժողովին:

30 Նոյեմբեր 1933 թուականին գուսարուած է. Բ. Ը. Միութեան Վարչական

Ժողովի նիստին մէջ կը զգայ առաջին խիթերը՝ այսքան կարճ ժամանակի մէջ զինքը զգետնող ցաւին, և չկարենալով սպասել նիստին աւարտելուն, ուղղակի կը դիմէ հիւանդանոց, ուր և կը վախճանի Դեկտեմբեր 22ին:

Տեղն է ըսելու թէ՛ նա պատնէշին վրայ ինկաւ:

Ողբացեալին մահուամբ որ Ատենապետ էր «Մուրատ-Ռափայէլեան Նախկին Աշակերտաց Միութեան» կը վերջանայ՝ իրենց վարած պետական բարձր և կարեւոր պաշտօններով Հայ անունին պատիւ բերող նախկին Մուրատ-Ռափայէլեաններուն շարքը, և ասկէ յետոյ, Մուրատ-Ռափայէլեան երկնակամարին վրայ փայլող համաստեղութեան մաս կազմող Տիար Սինապեանով՝ Մելգոն Խաներու, Պըլզլեաններու (Ռումանիա), Փորթուզալ Միքայէլ և Սազըզ Յովհաննէս փաշաներու, Չամիչ Յովհաննէս, Կարապետ Գարագաշ և Արամ Յ. Երամ էֆէնտիներու շրջանը կը փակուի:

Յանձին Վսեմ. Գր. Սինապեանի, Մուրատ-Ռափայէլեան Նախկին Աշակերտաց Միութիւնս կը կորսնցնէ պատուական անդամ մը, որուն մահը անդամանելի խրամատ մը կը բանայ մեր շարքերուն մէջ:

Ընդհանուր պատերազմին և անոր յաջորդող քաղաքական պատահարներուն բերմամբ գործելէ դադրած Միութիւնը, երբ որոշեց վերակազմուիլ (1929) Բարիզում մէջ՝ ողբացեալը, որ 1908էն ի վեր մաս կը կազմէր անոր, եղած հրաւերին առաջին պատասխանողներէն եղաւ, և իր անվերապահ յարումն ու վերաբերումը անոր նպատակին, ժողովներու ներկայ գտնուելու իր օրինակելի ճշդապահութիւնը՝ թանկագին ազդակներ եղան միութեան:

Ինքը այդ Միութեան՝ անունով երրորդ, իսկ կարգով չորրորդ Ատենապետն էր, յաջորդած ըլլալով Տեարք Արամ Յ. Երամի և Յակոբ Փափազեանի, որոնց առաջինը՝ 1909էն 1913 և 1919էն 1922 թուականներուն՝ երկու անգամ, իսկ երկրորդը՝ 1914ին վարած էին սոյն պաշտօնը:

«Տեղեկատու» (1933, Յուլ. Դեկ.) Մ. ԱԼԵՄԵԱՆ

ՄԻՔԱՅԷԼ ՓՈՐԹՈՒԳԱԼ ՓԱՇԱ.

Միքայէլ Փորթո-գալ

ԿԱՆ մարդիկ որոնց բովանդակ կեանքը անընդհատ ճիգ մ'է, յուսահատ ճիգ մը դէպ ի այն ամէն բան որ մեծ և երջանիկ կ'ընէ զմարդ. բայց ի զուր. վասնզի հակառակ իրենց ճիգերուն՝ կը մնան միշտ փոքր, միշտ թշուառ: Կան ուրիշներ ալ որ հազիւ բախտին փայփայանքը կը զգան, և հարուածներ, վիշտ ու ձախողութիւններ կը յաջորդեն, ժպիտը լացի կը փոխուի, ծաղիկը փուշ կը դառնայ: Կը զրոնուին նաեւ ամենաքիչեր, հազարէն մէկը, որոնք խանձարուրդէն կը թուին երջանկութեան սահմանուած, որոնց կեանքի շաւիղը ծաղիկներով զօնած է, և թողած

հետքերնին լուսաւոր, և որոնց յաջողութեանց կամ փառքի շէնքը ոչ թէ բախտէն ընծայուած դէպքերու՝ այլ ստոյգ և իրական արդիւնքներու վրայ հիմնուած բնական խախտիւր, բայց եթէ այն ատեն միայն՝ երբ կենաց ճրագը կը մարի:

Այս վերջիններու դասէն եղաւ մեծանուն հանգուցեալ վսեմաշուրջ Միքայէլ Փաշա Փորթուզալ, զոր մահը յանակնկալ խլեց 1897ի Նոյեմբեր 18ին, դեռ առոյգ հասակի մէջ, խոր սուգի համակելով անոր սիրասուն ընտանիքը, զինքը սիրող և յարգող բարեկամները և ծանօթները. և ինչո՞ւ չըսենք՝ բոլոր Հայ Ազգը. որ թերեւս քան